

CZU: 343.3

DEZORDINILE ÎN MASĂ. MĂSURI JURIDICE DE PROFILAXIE

Radion ROTARU,

șef al Catedrei „Pregătire militară și intervenții profesionale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Iminența atacurilor la securitatea națională și a ordinii de drept a statului a mers mână în mână de la geneza acestuia până în prezent. Un fenomen ce servește drept substrat factologic de amenințare la adresa securității este reprezentat de „dezordinile în masă”. Tratarea corespunzătoare a fenomenului de dezordini în masă necesită o abordare detaliată pentru înțelegerea completă și obiectivă a naturii acestuia și identificarea soluțiilor optime de contracarare și soluționare.

Prezenta lucrare învederează o analiză amănunțită a tipurilor de dezordini în masă și măsurile legislative de profilaxie aplicate pentru stoparea lor. Esențialmente au fost redată unele aspecte privitoare la cadrul legislativ prezent, precum și unele păreri ce vizează calitatea acestuia.

Cuvinte-cheie: dezordini în masă, securitate, drepturi, cadru legislativ, pedeapsă, măsuri de profilaxie.

MASS RIOTS. LEGAL MEASURES OF PROFILAXY

Radion ROTARU,

Chief of the Department „Military training and professional interventions”
of the Academy „Ștefan cel Mare” of MIA of the Republic of Moldova

The imminence of the attacks on national security and the rule of law of the state went hand in hand from its genesis to the present. A phenomenon that serves as a threat to security is represented by „mass disorder.” Appropriate treatment of the phenomenon of mass disorder requires a detailed approach to the full and objective understanding of its nature and the identification of optimal solutions to counteract and solve it.

This work provides a detailed analysis of the types of mass disorder and the legislative measures of prophylaxis applied for their cessation. Essentially, some aspects have been given about the current legislative framework, as well as some opinions regarding its quality.

Keywords: mass disorder, security, rights, legislative framework, punishment, prophylactic measures.

Introducere. Republica Moldova traversează în prezent o perioadă în care multiple riscuri, amenințări și vulnerabilități unorii se intersectează, iar alteleori se suprapun, generând efecte imprevizibile nu doar la nivel național, ci și global.

Siguranța oricărei societăți, garantarea oricăror interese și ocrotirea oricărui drept își poate concepe finalitatea doar atunci când se realizează integral, cuprinzând în conținutul său aplicarea lor la nivel macro, micro și particular, acceptându-se prin particular faptul că fiecare om reprezintă o valoare socială. Succesul implementării oricărei norme reiese din beneficiul acesteia pentru societate, prin societate înțelegându-se deopotrivă toți indivizii, care dincolo de funcția, rolul și calitatea lor pe care o au într-o entita-

te statală sunt oameni de rând. O societate se poate dezvolta, progresa și avansa doar într-o stare de stabilitate și continuitate. Această stare se realizează doar în urma cumulării factorilor de natură internă și externă. Factori de natură internă privesc în primul rând satisfacția populației, asigurarea unui cadru normal de dezvoltare a relațiilor sociale, existența unor instituții durabile care să garanteze că opțiunile de astăzi ale poporului nu vor fi pierdute sau retrase mâine. Factorii de natură externă reies din participarea statului la viața internațională și îndeplinirea de către acesta a calității sale de subiect de drept internațional. E de ajuns ca una din aceste condiții să nu fie efectuată ca orice societate să-și piardă echilibrul, iar oamenii să-și piardă încrederea în viitor, în capacitatea

statului de a proteja drepturile și libertățile și cumulându-și forțele să pornească a-și face propria dreptate. Astfel se nasc tulburările în masă sau „dezordinea”.

Caracterul unor pericole izolate și sistemul de riscuri ce amenință securitatea națională nu este constant, cu atât mai mult pentru țările aflate în perioada de tranziție. Pericolele pot apărea și dispărea, iar potențialul lor să crească sau să descrească. De aceea este deosebit de importantă identificarea corectă și oportună, precum și prognozarea pericolelor prioritare, fapt ce permite, la rândul său, identificarea mijloacelor principale și neutralizarea lor[5, p.223].

Încă în Roma Antică Ciceron pune pe primul loc problema securității menționând că: „în primul rând, natura, fiecare vietate a înzestrat-o cu năzuința de a se păzi, a păzi viața, a evita toate cele rele, ce se arată cu primejdiiși a căpăta, a dobândi toate cele necesare pentru viață”.

Însăși noțiunea de securitate națională reflectă starea calitativă a societății și a statului, capabilă de a asigura condiții sigure și stabile de viață și existența cetățenilor săi, de a garanta apărarea drepturilor și libertăților fiecărui membru al societății, de a crea premise și condiții pentru dezvoltarea stabilă a țării. Aceasta presupune asigurarea apărării de pericole interne și externe a valorilor lui de bază, a resurselor materiale, intelectuale și morale de existență, a orânduirii constituționale și suveranității statale, independenței și integrității teritoriale.

Într-o altă ordine de idei, dar în același sens unii autori consideră că prin securitatea statului se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte.

Metode și materiale aplicate. Raționamentul elaborării articolului s-a bazat

pe metode de comparare, metode de interpretare, metode de cercetare logice, metode de clasificare, precum și pe alte metode ce permit integrarea în fenomenul „dezordinii în masă”.

Analiza dezordinii în masă. În acest sens, discursul din această zonă este centrat pe analiza fenomenului numit „dezordini în masă”, a măsurilor juridice de profilaxie proprii raportului dintre securitatea publică și drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor, cu atât mai mult cu cât diversitatea și toleranța necesită a fi respectate și implementate în cadrul tuturor strategiilor și politicilor publice. Acest obiectiv nu se poate realiza în mod eficient decât printr-un parteneriat activ între stat și societatea civilă, prin transparență decizională și consultare a membrilor comunității în orice problemă de interes public.

Activitatea umană presupune confruntarea cu diverse forme de tulburări sociale, care uneori denotă cote de extremitate. Asemenea fenomene sunt cauzate de o multitudine de factori atât naturali, cât și antropogeni. Istoria civilizației umane arată că cele mai masive și catastrofale pierderi sunt rezultatul dezordinilor în masă. Acestea din urmă sunt asociate cu formarea mulțimii ce nu este doar o adunătură de oameni, ci un factor periculos, or caracterul agresiv și scopul comun este inerent acestor structuri. Motivele pot fi diferite, dar relevant este faptul că cu toții se supun aceluiași mecanism în care se respectă aceleași norme de conduită și se urmărește același scop.

Dezordinile în masă ca fenomen social reprezintă un pericol grav pentru buna dezvoltare a societății. Indiferent de cauzele care l-au cauzat: încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, încălcarea valorilor sociale consacrate la nivel de lege, nemulțumirea față de proasta guvernare, impunerea regimului totalitar și alte asemenea fapte sunt, de regulă, conflicte nerezolvate, care au degenerat într-o confruntare directă. Prin natura lor dezordinile în masă pot fi intenționate, adică datorită unor acțiuni sociale sau neintenționate, care au drept soriginte influența unor factori obiectivi.

Rădăcinile acestui fenomen social se regăsește în starea de spirit care predomină în societate. Această stare este determinată de cultura generală a societății privitor la stare de confort sau disconfort. Cu alte cuvinte aici vorbim despre gradul de satisfacție sau nemulțumire față de condițiile sociale și politice existente, despre aspirațiile sociale ale indivizilor și dorința de a aplica propriile revendicări. Sentimentul de masă este determinat pe de o parte de așteptările maselor mari de oameni legate de nevoile și interesele acestora, iar pe de altă parte de condițiile reale de viață. Trebuie remarcat faptul că sentimentul de masă este răspândit rapid și este extrem de contagios. Majoritatea actorilor dezordinilor în masă sunt captivii mreji acestui simțământ și nu conștientizează adevărata stare a lucrurilor. Originile formării conștiinței de masă au ca rădăcină realitatea și diferitele aprecieri în lumina propriilor interese și nevoi. Pentru a stabili starea de spirit a maselor este necesar satisfacerea cererilor și posibilitatea de realizare a acestora. În caz contrar, revoltele cresc în timpul cărora se creează energie negativă acumulată ca urmare a nemulțumirii unor pretenții sociale sau așteptările maselor de oameni. În această privință este important să se cunoască caracteristicile mulțimii, fiindcă acestea sunt principalul pericol în revolte, oricare ar fi ele. Există următoarele tipuri de mulțime:

Mulțimea simplă (ocazională) este un grup de indivizi care doresc să obțină informații despre evenimentele sau fenomenele la care au devenit martorii prin coincidență. De regulă, sunt persoane care au nevoie de senzații tari și experiențe noi, cu alte cuvinte, curioșii. Numărul lor variază de la câteva zeci de persoane până la câteva sute. Motivul întrunirii acestora poate fi orice incident, de exemplu: accident, incendiu, comportamentul persoanelor care nu îndeplinesc standardele general acceptate, un fenomen neobișnuit și așa mai departe.

Mulțimea expresivă este un grup de oameni întruniți să-și exprime sentimentele de bucurie, tristețe, furie etc.

Mulțimea convențională formată, de exemplu, în timpul sportului. Fanii reprezintă o amenințare reală la adresa siguranței publice, pentru care există mai multe exemple.

Mulțimea activă poate fi:

– *salvatoare* – caracteristică unei stări de panică provocate de dezastre naturale, incendii, accidente, epidemii, acte de terorism în locuri publice;

– *achizitivă* – inerentă relațiilor comerciale privitoare la raporturile de vânzare-cumpărare de bunuri, de bilete la spectacole mult așteptate, precum și în alte spații cu număr limitat de locuri;

– *agresivă* – manifestată prin nivel ridicat de excitare emoțională și comportament ilicit, ce de cele mai multe ori capătă amploare și se materializează în proteste, pogromuri, huliganii și alte asemenea bande.

În ceea ce privește comportamentul mulțimii, rolul principal îi revine comunicării în masă, influențând în mod activ starea de spirit și activitățile participanților săi. Principalul mijloc de influență psihologică este cuvântul exprimat printr-un vocabular emotiv și provocator. Această metodă este folosită în mod deliberat de organizatori, instigator și alți promotori. Totodată, nu este exclus faptul ca comunicarea non-verbală la fel este o metodă de a încinge spiritele în rândul oamenilor. În cele din urmă se creează o atitudine mentală comună determinată de dorința de a acționa într-un scop sau altul.

Dezvoltarea dezordinii în masă implică trei etape. Prima etapă presupune complicarea situației ce constă în apariția unor tulburări sociale, acumularea de nemulțumire. Masele de oameni posedă o stare de spirit negativă fiind gata să o exteriorizeze în orice moment. Crește tendința de diferențiere a persoanelor în funcție de starea financiară, în funcție de opinii și atitudini, precum și de alte criterii. Scade încrederea în autoritățile statale, apariția informației perturbatoare, scăderea nivelului de trai, creșterea prețurilor și așa mai departe.

Cea de a doua etapă a dezordinii în masă este caracterizată prin apariția unui

motiv de dezordine în masă și punerea în aplicare a acestora. Organizatorii identifică aceste motive și le folosesc în calitate de detonator. O trăsătură distinctă a acestei etape constă în faptul că odată ce a fost inițiată ea devine independent de cauzele ei și poate continua chiar și atunci când motivul-sorginte a fost epuizat. Acțiunile manifestanților sunt îndreptate spre extinderea cerințelor pentru opoziție, înaintarea revendicărilor față de opoziție, atragerea altor participanți, crearea unei imagini defavorabile inamicului, manifestări ilegale exprimate în jafuri, incendii, crime etc.

A treia și ultima etapă este situația creată după dezordinile în masa. Această etapă se caracterizează prin înlăturarea circumstanțelor ce au servit drept conflict. Cu toate că apele s-au mai limpezit, starea de încordare încă predomină și efectele crizei sunt totuși simțite. Simțământul de încordare mai persistă sub influența unor zvonuri, care în orice clipă este capabil de a declanșa o nouă lovitură. Acest lucru este demonstrat în nenumărate rânduri de practica socială.

Măsuri juridice de profilaxie. Securitatea juridică desemnează acea stare de siguranță a indivizilor și a societăților conferită de normativitatea juridică prin respectarea prescripțiilor sale. Ea este rezultatul protecției juridice a valorilor sociale, a atributelor persoanei umane și a acțiunilor sale legitime, a climatului social, care să permită „coexistența libertăților” [7, p.120].

Odată cu apariția statului și dreptului, această idee obține o bază filosofică, religioasă și juridică, fiind formulată aproape concomitent în diverse locații geografice și culturi. Teoria statului de drept își are sorginea în Grecia Antică, cca 2000 ani în urmă Socrate, Democrit, Platon și Aristotel au determinat pentru prima oară principiul fundamental al statului de drept, principiul legalității și supremației legii, inclusiv asupra conducătorilor. Platon scria că „noi recunoaștem că acolo unde legile sunt stabilite în favoarea unor persoane nu putem vorbi despre o structură de stat, ci despre relații interne. Eu

prevăd pieirea acelu stat, unde legea nu are putere proprie și se află sub puterea altcuiva. Acolo unde legea conduce guvernării, iar ei sunt robii săi, eu prevăd salvarea statului și toate beneficiile, pe care le pot acorda unui stat zeii” [4, p.546-547].

Luând în considerare cele relatate considerăm oportună intervenția statului în reglementarea raporturilor sociale privitoare la dezordinile în masă. Susținem integral poziția autorilor ce opinează că este primordială necesitatea creării unui mecanism de reglementare a relațiilor ce atentează, nemijlocit, la securitatea națională periclitând ordinea de drept și principiile democratice.

Nu putem să nu susținem opinia exprimată de A.V.Novikov și E.A.Aripov: legislației și practicii judiciare ale statelor post-sovietice le sunt cunoscute componentele de infracțiuni reunite sub denumirea marginală de dezordini în masă. Dinamica și structura infracționalității legate de dezordinile în masă este condiționată nu atât de cauze tradiționale, cât, mai ales, de factorii criminogeni care decurg din procesele de criză generate de noile realități economice. Pe fondul scăderii bunăstării populației, astfel de procese constituie un „teren fertil” pentru săvârșirea faptelor reunite sub denumirea marginală de dezordini în masă. Însă o asemenea cale de dezvoltare a societății poate duce doar la o catastrofă umanitară [6, p.583].

Tocmai reieșind din pericolul social sporit al dezordinilor în masă și de imposibilitatea de pronosticare, de anticipare a acțiunilor, participanților la dezordinile în masă, care pot degenera oricând în manifestări infracționale dintre cele mai grave, este principala cauză pentru care legiuitorul moldav intervine cu incriminarea, la art.285 CP RM, a faptelor sus-numite, și anume: „Organizarea sau conducerea unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugerii de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autori-

tăților” [3, art. 285]. Asemenea manifestări au fost catalogate ca infracțiuni și respectiv au fost însărcinate cu sancțiuni corespunzătoare. Sancțiunea este acea instituție a dreptului penal care oferă putere juridică legii penale, obligând la respectarea normelor jurisdicționale consacrate în acte juridice atât prin intermediul prevenției generale, cât și al prevenției speciale. Particularitate distinctă pentru sancțiunea prevăzută la art.285 CP al RM constă în faptul că: „Această funcție a sancțiunilor este în mod particular clară în cazul tuturor sancțiunilor care nu pot să aibă drept scop repararea pagubei cauzate, și mai ales a sancțiunilor penale. Aceasta nu profită cu nimic persoanei lezate. Funcția lor este pur socială; ea constă în garantarea ordinii și a păcii prin faptul că ele forțează pe toți membrii societății să aibă o atitudine de respect și de deferență față de prescripțiile legii. Dar sancțiunile sunt departe de a avea toate aceleași vigoare și de a conferi tuturor regulilor juridice același grad de eficacitate” [4, p.171].

Reflectarea acțiunilor ce atentează la securitatea națională și a ordinii de drept în legea penală vine ca un răspuns la aceste provocări. Nu putem rămâne indiferenți, ca popor, la tolerarea sau ignorarea unor asemenea fenomene distructive. Chiar dacă mecanismul de sancționare și combatere a dezordinilor în masă este lipsit de perfecțiune la capitolul restabilirii drepturilor încălcate nu putem renunța la el din moment ce altul mai eficient nu a fost creat. Considerăm că mai mult sau mai puțin dezordinile în masă sunt intimidare de legea penală, ceea ce ne justifică să susținem că suntem pe calea cea dreaptă de căutare a mijloacelor și metodelor de reprimare a unor astfel de manifestări.

Societatea ca forță motrice a oricărui stat în frunte cu legiuitorul este obligată să identifice totalitatea subtilităților și particularităților acțiunilor de dezordine în masă pentru încadrarea juridică corectă a acestora. Numai așa am putea să garantăm dreptul prevăzut la art. 22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului ce statu-

ează că: „Orice persoană, în calitatea sa de membru al societății, are dreptul la securitatea socială; ea este îndreptățită ca prin efortul național și colaborarea internațională, ținându-se seama de organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale” [1, art. 22].

Conform alin.(3) art.1 al Constituției, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Totodată, art. 3 din aceeași lege proclamă că în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției [2, art. 3 C RM].

În legătură cu aceasta A.M.Baranov consideră că: „aplicată la procedura penală, justețea (echitatea) poate fi utilizată la evaluarea hotărârii finale, luate de instanță în cazul soluționării procesului penal. Toate celelalte hotărâri, indiferent de subiecții care le iau, nu pot fi evaluate ca fiind juste (echitabile) sau incorecte (inechitabile), întrucât acestea nu reprezintă acțiuni ale justiției și nu soluționează litigiul judiciar. Categoria justeței (echității) în calitate de evaluare a hotărârii luate nu poate fi aplicată nici în raport cu refuzul de a intenta un proces penal, nici în raport cu hotărârea privind încetarea urmăririi penale, nici în raport cu oricare hotărâre luată la etapa procedurii prejudiciare [8, p.139].

Având în vedere cele expuseși față de jurisprudența la care am făcut referire, ni se pare potrivită, drept concluzie, invocarea unei recomandări a Consiliului de Stat Francez determinată de constatarea agravării problemelor legate de securitatea juridică oferită de legislația franceză: „să legiferăm mai puțin, dar să legiferăm mai bine”.

Concluzie. În concluzie, putem afirma că tulburările în masă reprezintă o par-

te componentă a istoriei fiecărui popor, nu există popor în care nu s-au manifestat asemenea situații. Cauzele materializării acestor fenomene dezastruoase pe de o parte și fructuoase pe de altă parte sunt multiple. Cele mai des întâlnite se consideră a fi factorii politici, factorii sociali, factorii economici, factorii naturali. Sub aceleași imbolduri Karl Marx s-a expus că asemenea manifestări din partea societății unui stat fie devin „locomotiva statului” fie duc la stagnarea societății, or dezordinea duce la imposibilitatea exercitării tuturor funcțiilor statului. Fiind afectată o verigă într-un lanț nu se mai poate asigura echilibrul. La origini acestea erau înăbușite cu cruzime, treptat odată cu evoluția societății, apariția normelor juridice care veneau să apere drepturile, interesele și libertățile individului, implicarea forțelor de ordine a ajuns să fie reglementată, să existe o limită de intervenție. Astfel, starea de ordine și siguranță publică se realizează prin măsuri generate de natură economică, socială, politică și nu în ultimul rând juridică, cu caracter preponderent preventiv.

Oricare din manifestările sus-numite ce ar atentala securitatea individului în special și a societății în general necesită a fi supuse unui control legal și trecute prin sита justiției. În acest mod se va stabili ce rămâne deasupra și nu s-a strecurat, apoi urmează o

analiză aprofundată a rămășițelor și adoptarea unei soluții echilibrate în acord cu normele și valorile promovate de societate.

Bibliografie

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10.09.1948.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994 Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial Nr.1 Data intrării în vigoare 27.08.1994.
3. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002 Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74 art.nr : 195.
4. Vitalie Gamurari „Știința juridică universitară în contextul promovării valorilor europene” Chișinău, ULIM, 2013.
5. Efim Obreja; Gheorghe Avornic „Cultura juridică și prevenirea corupției” Chișinău, Transparency Internațional Moldova, 2007.
6. Sergiu Brînză; Vitalie Stati „Tratat de Drept Penal, Partea Specială, vol. – II” Chișinău, Tipografia Centrală, 2015.
7. Ion Craiovan „Finalitățile dreptului” București, Continent – XXI, 1995.
8. Tanoviceanu I. „Tratat de Drept Penal și Procedură Penală, vol. – I” București, Ed. Cartier Judiciar, 1924.

Despre autor

Radion ROTARU,
doctorand,
 șef al Catedrei „Pregătire militară și intervenții profesionale”
 a Facultății „Securitate Civilă și Ordine Publică”,
 Academia „Ștefan cel Mare”
 a MAI al Republicii Moldova
 e-mail: rotaru.radu82@gmail.com
 tel.: 079402925

About author

Radion ROTARU,
PhD student,
 Chief of the Department „Military training and professional interventions”
 of the Faculty Civil Security and Public Order of the Academy
 „Ștefan cel Mare” of MIA
 of the Republic of Moldova
 e-mail: rotaru.radu82@gmail.com
 tel.: 079402925